VENØ KIRKE

Tekst: Jørgen Anker Jørgensen (redigeret 2012)
Fotos: Jenny Nielsen
Grafisk tilrettelægning: Bettina Kjær
Trykning: Jan Bendix a/s

VENØ

Venø er et lille helårssamfund med i alt ca. 200 fastboende indbyggere. Øen har været befolket siden oldtiden, og levn efter datidens beboere kan findes rundt om i naturen (stenøkse, pilespidser mv.).

I slutningen af middelalderen ejede godsejeren på Volstrup hovedparten af øen. Volstrup ligger ved kysten mellem Struer og Vinderup og var i tidligere tid et meget stort gods. Sognene som hørte til godset var Hjerm, Gimsing, Vejrum, Ølby, Resen og Humlum.

Før øen fik egen kirke, hørte den til Hjerm-Gimsing sogne, og præsten i Hjerm havde ansvaret for øens kirkelige betjening. Denne ordning blev bibeholdt, indtil øen fik egen præst i 1750.

KIRKENS HISTORIE

Venø kirke er bygget i senmiddelalderen, formentlig i 1550-tallets slutning. Den er opført af marksten, men fundamentet (sylden) består af større sten, der muligvis er rester fra en ombygning af Gimsing kirke. I øvrigt var byggematerialet så ringe, at muren flere gange er sat om. Det er Danmarks mindste kirkerum, som endda har været endnu mindre, idet det oprindelige grundareal kun var 4x7 m.

I 1863 blev kirken forsynet med et våbenhus. Kirken var fra starten tækket med byghalm og senere blev der lagt træspåner på. Det nuværende tagtømmer blev lagt i 1910. De historiske kilder antyder, at kirken fik tegltag allerede i slutningen af 1600-tallet.

INVENTARET

En del af inventaret kan føres tilbage til kirkens opførelse lige før år 1600. Det gælder prædikestolen og de oprindelige altertavler, som nu hænger mellem vinduerne på sydvæggen. De er interessante, fordi de på trods af en tilsyneladende ubehjælpsomhed i malerkunsten (det såkaldt omvendte perspektiv) udtrykker den samme respekt for det gammeltestamentlige billedforbud, som man finder i ikonmalerier fra helt andre himmelstrøg.

Det nuværende alterbillede er fra 1881. Den daværende præst H.A.E.O. Busch, var en ivrig vækkelsesprædikant, og han skabte på kort tid en indremissionsk vækkelse på øen. Øen fik sit eget missionshus, og der blev drevet kirketugt ud fra alterbilledets motto "Et er fornødent!"

Alterstagerne er formentlig fra 1600-tallet. De er særprægede, fordi de ikke udgør et par. Den ene stage er lavere end den anden, men små løveformede fødder hæver den op, så overkanterne er i samme niveau.

Alterkalk og disk er en gave, som er skænket kirken af en tidligere præst Mads Hessel og dennes hustru Margrethe Reenberg i år 1700.

Døbefonten er kirkens ældste klenodie Den store tilhuggede granitsten er fra 1200-tallet og har altså tjent som døbefont et andet sted, før den kom hertil. Gimsing kirke er muligvis det oprindelige hjemsted for stenen. Fonten var kalket hvid, og i en periode i forrige århundrede stod den ved indgangsdøren, indtil den i 1882 blev renset for kalk og anbragt på den nuværende plads forrest i kirken.

Dåbsfadet, som nu skjuler den kedelformede fordybning i stenen, blev foræret til kirken i 1777. Fadet hænger på døbefontskanten på fire udsmykkede kobberarme. I den ene er indgraveret navnetrækkene: L.W.H. & H.C.Z, der står for: Major L.W. Høeg og Hedevig Cathrine Zytphen (den første præstekone på Venø).

KALKMALERIERNE

Kirkens sider har været prydet af kalkmalerier fra to perioder. Ved en restaurering af kirken i 1991 fandt Nationalmuseet ældre katolske motiver blandt andet et indvielseskors, som findes over døbefonten på nordvæggen. Disse motiver er ikke bevaret.

Mere interessante er de kalkmalerier, som i dag kan ses i en rekonstruktion ved orglet. På væggen er aftegnet gavlene af stolestader med navnetræk og årstal for indehaveren af den pågældende plads. Formentlig var der ikke bænke i kirken på det tidspunkt (ca. 1660'erne).

De nuværende stolestader blev anbragt i kirken i 1880. Før den tid var der en særlig "degnestol" med låge forrest til højre. Degnens lille salmebogshylde findes stadig.

På bagvæggen og bag prædikestolen finder man en fortegnelse over stedets præster. Det fremgår af indskriften, at den første præst tiltrådte i 1750 og at den, der tog dette kald skulle blive i embedet i mindst 6 år.

BISKOP BRORSONS BREV

Det var biskop Brorson i Ribe, der efter et besøg på øen i 1749 oprettede embedet som selvstændigt kald og indføjede den ejendommelige regel om forflyttelsesret efter 6 års forløb. Reglen viste sig imidlertid påkrævet, hvilket en brevveksling mellem Brorson og stedets præst (pastor Wind) i 1759 angående præsteboligens ringe stand og præstens deraf følgende ønske om forflyttelse fra øen viser. Brorson skriver: "Det giør mig hiertelig ont, at Eders Velværdighed har forefunden Deres Præstegaard så slet, dog det blev vel ændret, naar derom blev skreven til Hr. Consistorial Raad lermin. - men, hvor ville mangen Christi Tjener, hvor Krigen raser, glæde sig ved at maatte sidde i Fred på Venøe!" Præsten måtte blive de seks år, - "og da med Guds hielp bliver og hans 7de aar et jubelaar".

Præstetavlen afslører ved de særlige tilføjelser, at det ikke altid har været lige let at holde en præst på øen.

ORGEL OG KLOKKE

Siden 1930 har der været et instrument i kirken, først et harmonium og senere købte man et brugt orgel fra Hodsager kirke, som tjente sit formål frem til 1978. Dette orgel står nu i Gråbrødre Klosterkirke i Viborg. Et nyt orgel med fire stemmer og anhangspedal fra orgelfirmaet Bruhn og Søn blev anskaffet i 1978.

I en åbning ind til loftet i vestgavlen hænger kirkeklokken, som hører til de gaver, godsejeren fra Volstrup skænkede kirken. Den har i tidligere tid været anvendt som "hoveriklokke" på godset.

"Men bonden tog fat med sin hest og sin plov
og stredes med lyngen og sandet,
han pløjed fra Lilsig til Knak og Fostov
og plantede granernes skærmende skov
med ryggen mod stormen og vandet"

KIRKEN I BRUG

Kirken benyttes hver søn- og helligdag til gudstjeneste. Der er ikke mange begravelser, men mange bruger kirken som ramme om deres vielse. I sommertiden er der aftenandagter og musikarrangementer i kirken. Der er jævnligt rundvisninger og sammenkomster i kirken for årets mange turister.

KIRKEGÅRDEN

Kirkegården er sandsynligvis betydeligt ældre end kirken. Den er øens begravelsesplads, og det er overvejende almindeligt, at familien selv passer sit gravsted.

På kirkegården findes et par gravsteder, hvortil knytter sig særlig historie: En flad sten ved kirkens nordre side er lagt til minde om en soldat, som omkom under færdsel på den tilfrosne fjord. Indskriften kan læses ved et opslag ved stenen. Fire fredede jernkors lige syd for kirken markerer en gammel lokal skik. To af korsene er rejst over Birtheline Jensen og hendes mand P. Christian. Birtheline var initiativtager til en beplantning af øen i forrige århundrede.

Kirkegårdens østlige del henligger som et frit græsareal, der kan benyttes til enkelte urnegravsteder uden prydplanter. Den øvrige del af kirkegården er traditionelt indrettet med gravsteder til kistepladser eller urnegrave.

Kapellet ved kirken blev opført i 1981. I det lille kapel er der plads til to kister. I bygningen er desuden et lille toilet og et depotrum. Graverfaciliteter findes i forbindelse med Venø Børne- og Ungdomshus, som blev opført i 1999.

PRÆSTEGÅRDEN

Den nuværende præstegård er bygget i 1860-erne. Den afløste en gammel utæt bygning fra 1750 og benyttes som samlingssted på øen. Sognemøder, sammenkomster om eftermiddagen, konfirmandundervisning, studiekredse samt i de seneste år også musikforeningsarrangementer finder sted her.

Præsteembedet har fra begyndelsen været et dobbeltembede, med funktion som præst for øen og lærer for øens børn. I 2003 blev skolen nedlagt, og siden 2007 har Venøpræsten også gjort tjeneste i Struer sogn med bopælspligt på Venø.